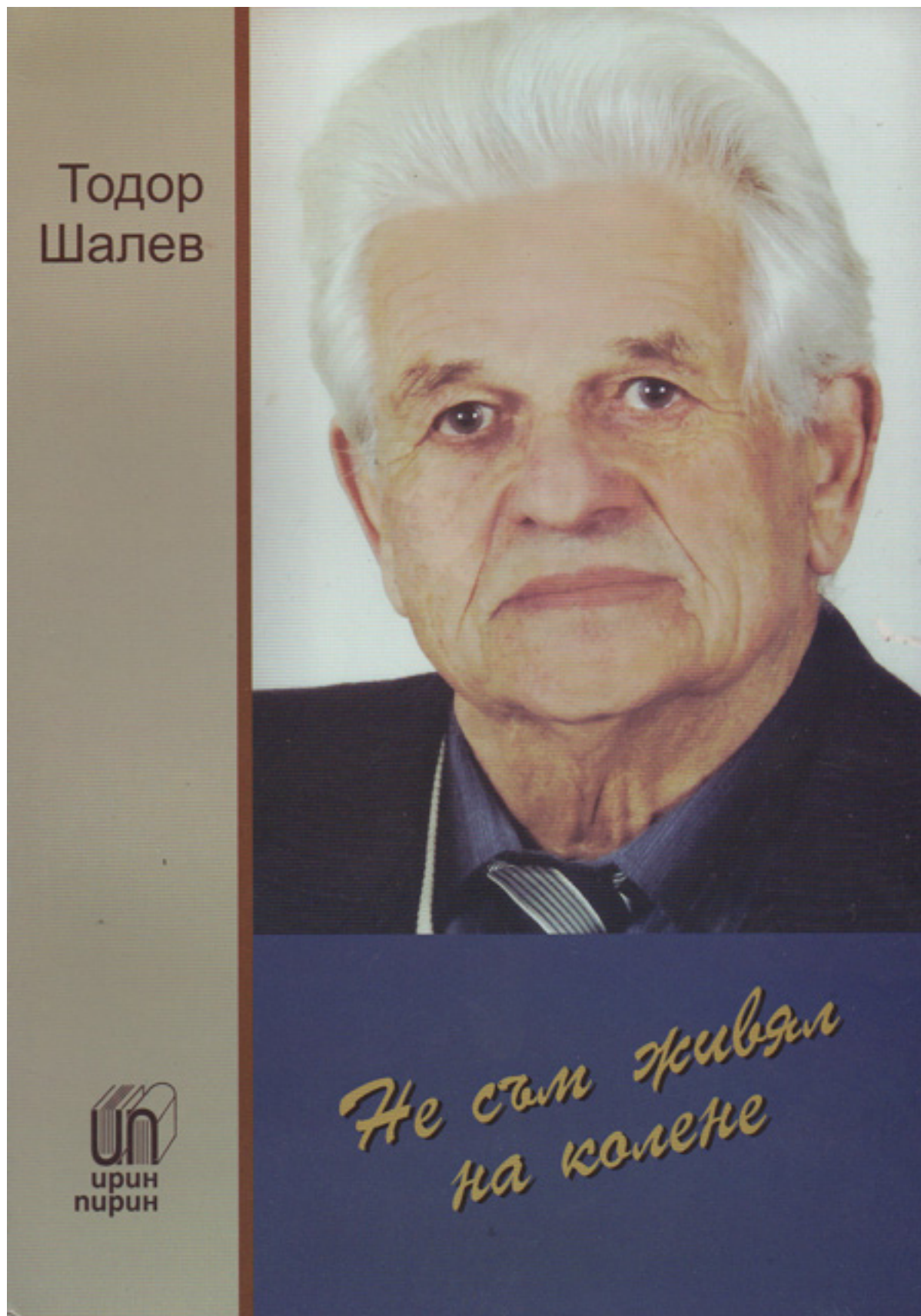

Тодор Шалев: Аз оцелях в комунистическите затвори и „Белене”

Написано от Христо Христов
Неделя, 30 Август 2015 20:54

Тодор Шалев: Аз оцелях в комунистическите затвори и „Белене”

Написано от Христо Христов
Неделя, 30 Август 2015 20:54

Има ли още какво да научим за лагерната и затворническата система по време на режима на БКП? Дори 26 години след промените продължават да излизат мемоари на бивши политически затворници и лагеристи, които добавят нови подробности за съдбата на онези, които комунистическата власт определя като свои противници.

Тази неделя в [електронната библиотека](#) на [desebg.com](#) представям едни от последните публикувани мемоари по тази болезнена тема, а именно книгата **„Не съм живял на колене”**

на

Тодор Шалев,

бивш политически затворник, който в периода 1950-1956 г. е преминал през затворите в Сливен и Шумен и концлагера „Белене”.

Спомените му са публикувани тази година, като книгата е издадена с подкрепата на неговия брат. Малкото на пръв поглед издание впечатлява с няколко неща. Първото от тях е, че дори и написани на 86-годишна възраст паметта на Тодор Шалев за събития от неговата младост преди 65 години не му е изневерила. В книгата си той изброява десетки имена на затворници и лагеристи, с които се пресича тежката му съдба.

На следващо място авторът дава описание от първо лице на предвоенна България (преди Втората световна война) в своя роден край – Неврокопско, днес Гоцеделчевско и събитията, развили се в местните села след Деветосептемврийския преврат.

Разликата, която той посочва е, че ако до 9 септември 1944 г. селяните в Пиринския край са живели трудно, но задружно, разчитайки на единствения основен поминък – отглеждането на тютюн, то след идването на власт на комунистическата партия хората са разделяни и настройвани един срещу друг от комунисти, определили се като такива с късна дата.

Макар и твърде млад (21-годишен) Тодор Шалев е свързан по родова линия с ВМРО и в книгата си дава ценни сведения за преследването на т. нар. македонстващи от страна на „народната власт” след 1949 г., както и политически затворници от ВМРО, с които лежи в Сливенския и Шуменския затвори.

Тодор Шалев: Аз оцелях в комунистическите затвори и „Белене”

Написано от Христо Христов
Неделя, 30 Август 2015 20:54

Роден през 1929 г. в с. Жостово, Неврокопска околия, днес гр. Хаджидимово, на около 15 км от гр. Гоце Делчев Тодор Шалев започва своя увлекателен разказ за своето детство и род през 30-те и началото на 40-те години на миналия век.

Няколко случки, в които той става свидетел на неправдата на новото комунистическо управление, включително и срещу семейството му, дава повод то да е определено като неблагонадеждно от местните комунистически управници.

Сред тези случаи е и умишленото натопяване на баща му, наел по това време мелница, в която работи по-голямата част от многолюдното му семейство, за спекулант и осъждането му през 1946 г. на половин година затвор като кулак. След този случай на тях е лепнато петно, което влиза в официално издаваните препоръки за децата му.

Опит за нелегално напускане на НРБ

След ликвидиране на политическата опозиция в граничния район на Неврокопско единственото спасение от комунистическия режим става бягството зад граница на Запада.

През 1949 г. 21-годишният Тодор Шалев влиза в нелегална група от 6 души, сред които има и ученици и започват да планират бягство. Наивността на участниците и достигането на замислите до местната Държавна сигурност попречват на успеха на цялата група. Шалев е арестуван, многократно пребиван от биячи на ДС, за да издаде имената на всички участници. Той прави признания, едва след като научава от едно свиждане с родителите си кои са успели да се измъкнат.

10 години за опит за бягство: в затворите в Сливен и Шумен

Заедно с останалите е изправен през юли 1950 г. в Горна Джумая, днес Благоевград. Получава присъда от 10 години затвор за подготовка за бягство.

Озовава се в Сливенския затвор. В спомените си дава точно описание на затворническия режим и неговите обитатели:

„В отделението [7-мо] ни посрещна разнородна затворническа среда. Преобладаваха земеделците – николапетковисти, имаше още legioneri, социалдемократи, представители на офицерски фракционни сдружения. Между тях бяха и нашите, наричани „македонстващи”.

В килиите бяхме наредени по пет-шест човека като разстоянието помежду ни беше 50-60 сантиметра. Общото пространство не надхвърляше площ от четири на два метра.”

В затвора в Сливен Шалев отказва да подпише подписка, инициирана като кампания в целия съветски блок за мир, представяща на Запад като хуманен целия социалистически лагер. Последствията не закъсняват. Вкаран е заедно с останалите неподписали в наказателното отделение, където „на наблъскаха като сардели”. Там място му е направено от негов земляк и от самия Илия Минев, един от лидерите на legionerите, най-дълго прекарал в комунистическите лагери политически затворник и основател на Независимото дружество за защита на правата на човека през 1988 г.

Освен кратък портрет на Минев авторът прави описание и на други по-известни хора, вкарани в затворите по това време по политически причини.

Описва и обесването в затвора на осъдения на смърт по обвинение за шпионаж учител от Неврокоп Захари Захариев, на което той и съкилийниците му стават случайни свидетели през една нощ от прозорчето на килия.

В периода 1951-1952 г. Тодор Шалев е прехвърлен в Шуменския затвор. „И тук режимът беше същият, както в Сливен. Сутрин по един час ни изкарваха на разходка по двама на карето, по обед след храна – отново един час разходка, този път по коридора. Към четири часа следобед пак ни извеждаха навън, а след вечеря до 21 часа ни държаха в коридора, където се събирахме на групи според убежденията си”, пише той и допълва картината:

„Гладът ни притискаше отвсякъде. Имахме право на 10 килограма храна в колети за четири месеца и на едно писмо. Тия десет килограма само да ги ближех с език, пак не стигаха. Но всеки си правеше сметката така, че да може да преживее.

Ден след ден, седмица след седмица, часец след месец измина още една година. Еднообразният живот и повтарящото се ежедневие сякаш ни направиха малоумни. Разговаряхме с не повече от двеста-триста думи.”

В „Белене”

През юни 1952 г. група от 420 затворници от Шуменския затвор, сред които и Шалев, са откарани в концлагера „Белене”. Ето как той описва пристигането си там:

„Слънцето беше залязло, когато спряхме далеч извън гара Белене, на глухо място, близо до брега на Дунава. Всяка група се поемаше от специални войскове части, застанали в шпалир от двете страни. С багажа на рамо ни подкараха през едни коприви по-високи от нас самите.

Свалиха ни досами водата и по брега се придвижихме към пристан, близо до щаба на затвора, откъдето ни качиха на двойна платформа, движена от гребци – лагеристи. Прехвърлиха ни на отсрещния бряг.”

Озовали се на остров Персин те са насочени към „Първи обект” – място, където са държани лагеристите с присъди. Около тях няма охрана и затворниците си мислят, че оттук ще могат да избягат лесно, но това се оказва заблуда.

„Оказа се, че обектът е заграден с дълбоки ръкави вода – по 6-7 метра, а и самата граница на острова се охраняваше от засади. Беше невъзможно да се избяга”, описва положението авторът.

Неговото описание на „Първи обект” е ценно, тъй като в повечето от мемоарите на бившите лагеристи е предаден режимът във „Втори обект”, там, където е поставено началото на концлагера „Белене” през 1949 г.

Тодор Шалев е запазил в паметта си пълни подробности за подобие на барака, в която са натъпкани 420-те затворници от Шуменския затвор:

„То [помещението] представляваше сламена колиба, овчарник, дълго около 80 метра, изградено от върбови дънери, забити в земята на около метър. Отстрани стърчаха греди, също от върба и дялани на ръка, както и изплетени върбови платна 15х6 метра, заковани за гредите и измазани с кал.

Покривът се състоеше от нахвърляна слама и папур. Когато завалеше дъжд, след него върте капеше вода не по-малко от три дни. Поради това, че ние бяхме много на гъсто, от топлината на телата ни завивките изсъхваха.

В измазаните с кал стени имаше дупки с каквато си ширина пожелаеш.. особено долу, в основата, всичко беше пробито от плъхове, достигащи големина колкото малки котета. Те имаха за сборен пункт клозетите зад помещението и когато дойдеха вечер със стотици, прескачаха през завивките ни, даже преминаваха свободно и през главите си, свикнали отдавна със затворническото присъствие.”

Тодор Шалев описва дейността на затворниците, инцидент, при който се удавят няколко души, престоя си в карцера „два метра под земята, змиярник”, където заварва „двама старци” Александър Гиргинов от Демократическата партия и ген. Илия Вълков от „Военния съюз” и министър на войната в правителството на Александър Цанков.

„Гиргинов, участник в правителството на Муравиев, почина в тази дупка на 1 ноември 1953 г.”, свидетелства Шалев.

Тодор Шалев: Аз оцелях в комунистическите затвори и „Белене”

Написано от Христо Христов
Неделя, 30 Август 2015 20:54

Той подробно описва и строежа на дигата през 1954 г. В трудните условия Шалев оцелява, като работи в групата на рибарите и след това в кравефермата. Описва и един от надзирателите Петър Гогов, бъдещ началник на лагера „Слънчев бряг”, създаден през 1959 г. край Ловеч.

На свобода

Освободен от „Белене” на 27 април 1956 г. след т. нар. Априлски пленум, на който Тодор Живков е утвърден като първи секретар на ЦК на БКП.

„Първата ми грижа беше да хвърля парцалите по себе си и да се преоблека. После цялата група освободени, а тя беше доста голяма, тръгна към гарата. Всички се чувстваха някак необичайно, отвикнали сами да решаваме какво да правим със себе си, описва този момент Шалев.

Прибира се на село и си търси работа. Започва в керамичната фабрика в Гоце Делчев, където всекидневно прекарва сурови керемиди по 13-14 хиляди, което прави около 40 тона.

След това се мести на строежа на язовир „Студен кладенец”, където е бетонджия. След това служи като трудовак на язовир „Пасарел”.

След това се връща на село да помага на родителите си, които след осъждането му са интернирани, разселвани по села и обекти из България. Там се оженва. Ражда му се дъщеря и през 1960 г. със семейството си се премества в Перник, където започва работа като общ работник в Пернишкия металургичен завод. Там го настигат доносите на Държавна сигурност и заповед да бъде уволнен. За него обаче се застъпва началника на цеха, в който работи и остава на работа.

„Тридесет години по-късно опитвам да опиша по-ярките случаи от живота си. От оная моя вътрешна нагласа, когато стоях мислено пред добре пазената държавна граница и

Тодор Шалев: Аз оцелях в комунистическите затвори и „Белене”

Написано от Христо Христов
Неделя, 30 Август 2015 20:54

съзнавах, че не мога да я премина физически, до деня, в който осъзнах, че не мога да победя и с труда си. Да победя некадърниците, които се прикриваха упорито зад своята партийна вярност и класова бдителност... Като гледам тази злочестна България, мисля си, че тя може да се оправи само по един начин – като отделим хитреците и подлеците от нея и оставим огромната маса честни хора просто да си вършат работата”, завърша Тодор Шалев.

Тодор Шалев, „Не съм живял на колене” – изповед на един политически затворник, издава РИК „Ирин-Пирин” – Благоевград, 2015 г., 158 страници.